

- WRIGHT / ВРИГТ, ГЕОРГ ХЕНРИК фон 1986. Логико-философские исследования. Прогресс, Москва.
- ZALIZNYAK–SMELJOV / ЗАЛИЗНЯК, АННА А. – ШМЕЛЁВ, АЛЕКСЕЙ Д. 1997. Лекции по русской аспектологии. Slavistische Beiträge 353. Verlag Otto Sagner, München.

To the Question of Duration and Process in Hungarian Verbs

The author examines Bergson's dual theory of duration with regard to Hungarian verbs. The paper focuses on Bergson's contradictions and the essential difference between static and dynamic situations as well as their discrepancy. Verb parts having contradictory meanings are semantically disintegrated and separated by this discrepancy.

Keywords: duration, process, static situations, dynamic situations, discrepancy.

KRÉKITS JÓZSEF

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

„Emléke visszacsillog...”

Dsida Jenő: Tavalyi szerelem*

Dsida Jenő szerelmes verseinek egy csokrát „Szerelmes ajándék” címen rendezte ciklusba „Nagycsütörtök” kötetében. A kötet más ciklusaiban is találunk néhány szerelmes verset, így a „Pásztori tájak remetéje” és a „Légy már legenda” címűben is. Ezek a versek nem a boldog szerelemről szólnak, hanem a szerelem utáni vágyról, egy korán elveszített kedves emlékéiről (ezekről l. KABÁN 2011a, 2011b).

Az „Angyalok citeráján” című, közvetlenül a költő halála után megjelent kötet szerelmsiratói között, a „Légyott”, a „Dal az elmaradt vallomásról”, az „Út a Kálváriára”, a „Bujdosás és keresés” társaságában olvasható a „Tavalyi szerelem” című kétszakaszos rövid vers, amely 1936-ban a Keleti Újság és a Pásztortűz hasábjain is megjelent.

A költemény felépítése mesteri. Két nyolcsoros szakaszból áll, és a két versszak szimmetrikus szerkezetű, amit a rímszerkezet is kiemel. Mindkét szakasz első négy sora a jelenről, a következő négy pedig a múltból szól.

Emléke visszacsillog
s olykor arcomra tűz,
arcomra, mely fakó
s elmúlt évekbe néz.

Határozott, az emlék valamikori kivételes fényét sejtető kijelentéssel indul a vers. A második sor a szerelem valahai hőfokára utal, bár az *olykor* időhatározó jelzi, hogy az emlék

---

* A költő halálának 75. évfordulójára.

tüze a fakó arcra egyre ritkábban vetül. Az *arcomra* szó megismétlése az emlék halványodó tüzének és a múltba merengő arc fakóságának összefüggésére irányítja a figyelmet. A tűzzel ellentétben a fakó arc az érzelemszegénység, a lehangoltság kifejezője is egyben. Ellentét feszül az emlékhöz társított igék (*visszacsillog, tűz*) aktivitást sugalló jelentése és a lírai én passzivitása között (*arcomra, mely fakó / s elmúlt évekbe néz*). Érdekes idősváltás valósul meg ezekben a sorokban, hiszen a szerelem emléke a múltból a jelenre hat, a lírai én a jelenből a múltba tekint.

Az első versszak következő négy sora a szerelem valamikori intenzitását festi művészi hasonlatok egymásutánjával:

Fényes volt, mint a csillag,
forró volt, mint a tűz,
fehér volt, mint a hó
s édes volt, mint a méz.

Az összetett állítmány igei részének, a *volt*-nak a többszöri ismétlése a szerelem más-más tulajdonságát villantja fel: *fényes, forró, fehér, édes*, ezeket aztán a *mint* kötőszó bevezette művészi hasonlat teszi érzékletessé. A litániaszerű ismétlés egyértelműen a múltra irányítja a figyelmet, a hozzá társított melléknevek mondathangsúlya és képszerűsége mégis mintegy jelenre varázsolja a múltat. A sorkezdő melléknevek közül a *fényes, fehér* a szerelem lelki tartalmára, lelki fényére és tisztaságára, a *forró* és az *édes* pedig inkább a testi hatására utal. De van ezeknek a mellékneveknek egyfajta szinesztetikus összhatása is.

A második versszak első négy sora variációsán ismétli az előző versszak első négy sorát, az egykori intenzitás még visszafogottabbá válását érzékeltetve:

Még néha visszacsillog,
de már nem bánt, nem űz,
enyhén simogató,
mint hús testvéri kéz.

Itt csak az első sor idézi a fel-, illetve visszacsillanó emléket, ezt az idézést is visszafogottabbá teszi azonban a *néha* időhatározó és az ellentétet kiugrató *még... de már* szerkezet. Az ismételt tagadószóval bevezetett igék: *nem bánt, nem űz* az első versszak aktivitást jelző *visszacsillog, tűz* igéivel ellentétben épp a passzivitást hangsúlyozzák. Ha valamikor bántó és űző volt is a szerelem, a jelenben a szenvedély már *hús testvéri kéz* simogatásává szelídült. Az *enyhén simogató, / mint hús testvéri kéz* hasonlat a szerelmi érzés elhidegülését sugallja, egyben visszautal az első rész *fakó arc* megfogalmazására.

A második versszak – és egyben a vers – utolsó négy sorában nem a szerelem tulajdonságait megnevező melléknevek sorjáznak, mint az első versszakban, hanem igék, amelyek mintegy visszajára fordítják az ott sorakozó hasonlatok jelentéstartalmát:

Lehullott, mint a csillag,
elhamvadt, mint a tűz,
elolvadt, mint a hó
s megromlott, mint a méz.

A *lehullott, elhamvadt, elolvadt, megromlott* ige rendre olyan történést jelöl, amely az adott tulajdonság megsemmisülését is jelenti. A *lehullott csillag* nem fénylik, az *elhamvadt tűz* nem forró, az *elolvadt hó* nem fehér, a *megromlott méz* nem édes. A sajátos jelentéstartalmat a *fényes, fehér, édes* melléknevek magas hangrendűségének a *lehullott, elhamvadt, elolvadt, megromlott* igék mély hangrendűségbe hajlása is érzékelteti, a történet befejezettségét jelölő igeikötők pedig nyomatékosítják.

A két versszak közötti, linearitást érzékeltető párhuzam (*Emléke visszacsillog – Fényes volt, mint a csillag – Még néha visszacsillog – Lehullott, mint a csillag*) ellentéttel és antiklimaxszal társul. Az indító négy sorban az ellentét és az antiklimax viszonylag mérsékelte, a szakaszok második négy sorában viszont az ellentét az antiklimaxot nyomatékosítja, kategorikussá teszi. Ezt támogatja a rímszerkezet is. A szakaszok élén olyan rímhívó áll, amelyre az ötödik sorban kancsal rím felel: *visszacsillog – mint a csillag*. A többi, szintén távoli rím közül az indító szakaszban kettő, a másodikban már csak egy terjed ki egynél több szótagra. A rímeknek a szakaszokon belüli ismételt „elhasonulása”, valamint a szakaszok egymásutánjában történő elszegényedése (*arcomra tűz – mint a tűz, mely fakó – mint a hó; simogató – mint a hó*) az érzelmek elhalványodásának érzékeltetéséhez járul hozzá. Ezt a folyamatot egyébként mintegy összefoglalóan jelzi a rímhelyzetben háromszor előforduló *tűz* homonima és a hozzá tartozó szerkezet jelentésének kétszeri „módosulása”, valamint a szakaszok második felében a sorok zárlatának ellentétet kiemelő, önrímként való ismétlése. Az antiklimaxot ellentéttel kategorikussá tevő, párhuzamosan olvasott két szakasz végén a *mint a csillag – mint a tűz – mint a hó – mint a méz* szókapcsolat monoton ismétlődése paradox lezárásként hat. Aminthogy paradox lehetne a címben szereplő *tavalyi* jelző is, ha időbeliségének kereteit a vers belső és külső összefüggései nem az időtlenség irányába tágítanák.

A hivatkozott irodalom

KABÁN ANNAMÁRIA 2011a. Lelkem sugarában. Fogódzók Dsida Jenő szerelmi költészetének újabb megközelítéséhez. Tiszatáj 65/3: 77–84.

KABÁN ANNAMÁRIA 2011b. Egyszerre fény gyúlt. Laterna magica. In: KABÁN ANNAMÁRIA – MÓZES HUBA: Ó, múzsá, tedd, mi Istened parancsa. Dsida-versek és -fordítások szövegépítése. Bíbor Kiadó, Miskolc. 38–41.

KABÁN ANNAMÁRIA

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

Zalámbolási jegyzetek. – Az itt következő jegyzetek ahhoz a sorhoz tartoznak, amelyet BÜKY LÁSZLÓ írása, az *(El)zalámbol* (MNY. 2011: 78–81) nyitott meg. Ehhez az első cikkhez (és SZELP SZABOLCSnak egy más tárgyú szómagyarázatához) „Zalámboló lecsó” címmel fűztem kritikai észrevételeket (MNY. 2012: 73–80). Ezekre reagál BÜKY LÁSZLÓ válasza, a *Zalámbolás* (MNY. 2013: 77–80). Ebben a korábbi hibáinak csekély hányadát ismeri el, a többi állítása mellett kitart. Azok az érvek, amelyekkel igyekszik támogatni és kiegészíteni őket, önkényesek, erősen pontatlanok, nemegyszer szem elől tévesztik a lényegét, sőt a ferdítéstől sem mentesek.